

ІВАН ТОВІЛЕВИЧ
(Карпсько-Карий).

БОНДАРІВНА

Драма на 4 дії й 5 одмін.

ПЕРЕКЛАДОМ І ДРУКОМ ВИДАВНИЧОЇ СПИДКИ
В КАНАДІ ЛГГ
РИВНИНГ, КАНАДА
1925

PRINTED IN CANADA

ДІЄВІ ОСОБИ:

Староста, вельможний пан.

Чеслав Герцель, шляхтич, його прибічний

Гнат Бондар, старий козак.

Тетяна, його дочка.

Марія, хазяйка у Бондаря.

Тарас, запорожець, літ 35.

Денис, парубок, літ 25.

Оксана, дівчина, його сестра.

1 }
2 } запорожці.

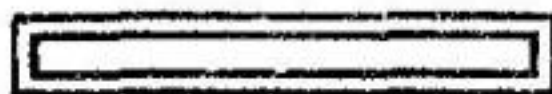
1 }
2 } чоловіки.

1 }
2 } наймити.

Мордохай, жид-орендар.

Запорожці, народ, дівчата, челядь двірська.

Діється в XVII. столітті.

Дія Перша.

Вулиця. З одного боку оренда, з другого хата
Бондаря.

ЯВА I.

Бондар, 1 і 2 чоловіки.

Бондар:

Вже третій день, як ви приїхав з Січі:
сьогодні прийде попрощатися; а ви, як хочете
самі дізнатися, йдіть до нього.... Та цур мов-
чать! По корнимах — ажні слова! Нехай все бу-
де, як було, поки пора не прийде.

1-ий чоловік:

Не першнина: вже добре ми навчились, як
мовчати!... Не мало лиха натерпілись від язи-
ків дурних!...

2-ий чоловік:

Не встиг ще зібратися рада не-небудь, а
Жид про все вже знає і зараз же несе до пана.

Бондар:

Ото-ж бо й є!... А опісля і пшик вийде!...
Пора за кров, що пролили, хоч розуму набра-
тися!... Коли-ж в нас так: розсердився козак
на Жида і ну його страхать, що вже недовго
будуть панувати, що скоро прийде їм кінець!...
І так усім похвалою все Жидови розтолкува-
ли, що діється між козаками, що той все знає,
неначе він на раді був.

1-ий чоловік:

Правда, правда.

Бондар:

Ну, йдіть-же ви ще до Тараса, а я його тут буду ждати.

2-ий чоловік:

Ходім, Максиме! (Виходять).

ЯВА II.

Бондар (сам):

Богато крові ще проллється!... І жаль мені, як я подумаю, що все отсе, що весело так виглядає, димом візьметься! Не можна-ж більше терпіти, пора їм показати, що й справді в козака є шабля і що вона не дурно висить біля боку!... Хмельницький взявсь за діло, а він розумний, вчений і козак бувалий. Дай то, Боже, хоч перед смертю побачить, як знов козак наш оживе!... Піду-ж я, подожду Тараса. Не знаю, де пішла моя Тетяна? За сі два дні, що в нас Тарас перебуває, щось став я помічати, неначе не своя вона... Не в пору те кохання, а й рад би був я мати такого зятя, як Тарас... Та ні! Він не до шлюбу дивиться: слава лицарська вже повінчалась з ним, то з нею він не розведеться! (Йде в хату).

ЯВА III.

З оренди виходять Герцель і Мордохай.

Герцель:

Не чуть ні слова, кажеш?... Прислухайся.

Мордохая, в обидва вуха, бо вам не з медом буде!

Мордохай:

Ой, вай! Кому скрутиться, а нам змелеться!... Бідним жидкам найбільше завжди дістається!.. Не треба вам, пануню, турбуватися, бо Жид, як страх ще за сто миль, кричить, що вже під носом, — і часом зайця вовком він полічить!... То й добре! В таку пору краще даремно тричі перелякатися, ніж ждати спокійно, поки тебе заріжуть.

Герцель:

І даремно лякатися не треба, бо переляканий чоловік завжди дурість зробить і в ополонку сам вскочить, як тільки крикнуть з опату на нього. (Оглядається). А що, ти не казав ще Бондарівні про те, що я тобі велів?... Про моє кохання люте... Ой, Мордохая!... Коли-б мені її добути — я душу-б чортови віддав хоч зараз!

Мордохай (лукаво):

Сватайте її, пануню!... Хіба Бондар скажений, щоб за такого пана не віддав?

Герцель:

Ну, та й дурний ти, а ще й Жид! На що мені рахуба та здалася: щоб староста, вельможний пан, побачив гарну жінку і зараз відібрав? Таку красу не вдержиш жінкою! А так, пограбися з нею—і душу-б чортови, кажу тобі, віддав!...

Мордохай:

Вона така чесна дівчина, що вас коли полюбить, до старости не піде вже тоді.

Герцель:

Скажи своєму батькові! Я добре вже жіночу губу знаю. Вони всі держать честь дівочу міцно, а тільки треба щоб жінкою стала, то вже не довго будеш ласки добуватись!... О, знаю я — з'їв зуби!...

Мордохай:

Правда, пануню, багато є й таких... Але се не така! Совітую вам сватать Бондарівну... Коли добудете її за жінку — щасливі станете.

Герцель:

Іди ти к бісу з своєю радою дурною! Ти тільки їй скажи, що я душі у ній не чую... А гам я знаю що робити!... О, стривай! Здається, староста, наш пан, простує!... Так, він... Треба до нього бігти (На виході). Зроби-ж, об чім прошу! Бо пейси й бороду тобі я обсмалю нехай мене чортяка візьме! (Пішов).

ЯВА IV.

Мордохай (сам):

Який ласий! Бондарівну може десять душ вже сватало і вона всім відказала, а йому хочеться так добути її, щоб погратись!... Ой вей! Які тепер пани поставали: всі ласі до жінок, до меду доброго — та й годі. А як треба воювати з козаками, то вони нікуди не годяться! Бо мід, венгерське і жінки всю силу й храб-

рість в них позабирали!... Покажи йому Бондарівну, то він від війська утіче! Та що там Бондарівну, — нехай яка-небудь моргуха йому кивне, то вже він не вояк, а бабіи... (Зза дверей висувається голова Жидівки).

Жидівка:

Мордохай! Ким-гер! (Голова ховається).

Мордохай:

Зараз, зараз! Ой, ой!... Які часи настали!... Погані часи: пани не вміють воювати, а Жидки бідні пропадають від гайдамак, як мухи в осени! Веймір, веймір!... Що далі буде? (Пішов).

ЯВА V.

Трохи раньше чути за лаштунками дівочий хор. Водять „короля”. Виходить Бондарівна.

Тетяна (йде до своєї хати):

Не весело мені чогось зробилось з ними!... І так недавно ще мене смішило залицяння моїх женихів і муки ті, що від кохання вони мали!... А тепер? Либонь з'являється в мені самій те, з чого сміялась я!...

Оксана (йде хутко до Тетяни):

А знаєш ти, що наш Денис сьогодні хоче тебе сватать? Він пропадає за тобою!...

Тетяна:

Молодий ще ваш Денис: йому на Січ, а не до шлюбу шлях.

Оксана:

Те-ж саме й батько йому кажуть, а він

як мертвий ходить, не слухає нікого: одно на думці — ти!...

Тетяна:

Йому ще слави, козацького гарту добувати треба, а з ними разом й розум затвердіє. Тоді уже подумає й про шлюб!...

Оксана:

І скільки ти вже відказала тим женихам! Всі дівчата дивуються!... Невже ти й досі ще не бачила такого козака, щоб серденько до нього задріжало?

Тетяна:

Сама не знаю, як сказати!... Сміялась я з кохання, любила батька одного, його розмови про походи мене чарували, тай більш нікого... а тепер...

Оксана:

Що?... Може полюбила ти кого?... Цікаво!... Чи не козак отой, Тарас, що у нас я бачила учора?...

Тетяна:

Не знаю... Може й він!... Слухай, Оксано: як я його побачила, то мені так ясно стало на душі, так весело, що все-б балакала, сміялась і слухала його... І хата наша ясніша стала, а в серці — мов празник-Великдень! А як пішов він з хати, то зразу все перемінилось: скучно, все хочеться кудись іти, а куди — й сама не знаю!... Так цілий день собі я місця не знайшла. Коли-ж прийшов він опять, я знов така-ж весела стала, і душу — мов після довгої

зими — пригріло сонечко весняне!... Сама не знаю, що зі мною!...

Оксана:

Може той Тарас — який-небудь характерник, що вміє напускати на людей таку болізню, та й цапустив отсе на тебе?...

Тетяна:

О, певно чари в нього є, та тільки то не злії чари!... Ти менше, ніж я, в сім тямиш!... Ходім до мене, коли хочеш.

Оксана:

А я дівчат дігнати хотіла, щоб з ними погуляти. Ходи краще й ти до них — чого сидіти у хаті?...

Тетяна:

Мені не можна. Скоро прийде той козак Тарас — прощатися... з батьком, то треба дома бути, щоб дати чого їм попоїсти...

Оксана:

А я піду. Прощай, Тетянко!... Дивись. Денис сюди простує!... Яка щаслива ти: і козак, і парубки так біля тебе й вються! (Побігла).

Тетяна (одна):

Велике щастя в тім, що всі мені заглядають у вічі!... А той, що душу взяв мою до себе, поїде позавтра звідсіля... і може вже до смерти його я не побачу!...

ЯВА VI.

Входить Денис.

Денис:

Не знаю я, що сталося зі мною!... (Підхо-

дить несміло до Тетяни). Здорова була Тетяно!... Дивись на мене... Як тінь яка блукаю я!...

Тетяна:

Який ти був, такий і є: смішний, дитина!...

Денис:

Смішний та й годі!... У мене душу вивертає, і все-ж таки смішний?!... Та чим же я смішний — скажи?...

Тетяна:

Всім. Найпаче-ж тим, що в мене закохався і сватати вже мене задумав.

Денис:

Хто-ж се сказав тобі?... Не вспів я ще промовити слова дома, як мучусь за тобою, а ти вже знаєш і смішним мене зробила!... Тетяно!... Невже мене не любиш ти ні крихти?... Ти-ж так привітно балакала зо мною і тим із розуму мене звела... Казала всім, що я найкращи парубок між парубками, і речами такими мені надію подала...

Тетяна:

Те саме я й тепер скажу та ще й додам: іди на Січ, то може і козак із тебе буде не останній!...

Денис:

Про Січ забув я з того часу, як в тебе закохався!... На що-ж тобі та Січ здалася? Хіба без Січі ми не прожили-б щасливо вік з тобою?

Тетяна:

То не козацький же ти син, коли таке говориш! За що й любити тебе?...

Денис:

Ти думаєш, що я боюся бісурмена?... Ні, Тетяно! На п'ять один піду — хоч зараз!... Але що-ж в тім?... Піду я воювати, ти заміж вийдеш!... Зроблюсь я козаком... а ти?... Чия тоді ти будеш?... Тихо хіба хазяїном прожити не можна?...

Тетяна:

Коли дівчат козацькая чарує вдача, то йди і ти та з ворогом полереду навчися воювати, щоб вмів обороняти свій край і жінку від Татар!...

Денис:

І що-ж, тоді тобі я кращим буду, коли калікою вернусь?...

Тетяна:

У тебе й мова ще дитяча, а ти женитися вже задумав!... Слухай, Денисе, я люблю тебе...

Денис (не дослухавши, кидається до Тетяни):

Любиш?...

Тетяна (відпихає):

Пострівай!... Люблю тебе — як брата.

Денис:

Як брата! У мене є сестра — Оксана!...

Тетяна:

Смішний, їй Богу, ти! Та дай-же виговорити мені!...

Денис:

Ну, кажи.

Тетяна:

Хто не знав горя — не зрозуміє той і ща-

стя! Молоде серце, як пиво молоде, грає: йому і впину нема, коли розходиться; а онсья, як серце вгамується, закиснеш ти, як пиво кисне!... Захочеться того, що й другі мають — слави! А славу пізно добувати, як бабієм вже станеш! Іди на Січ, там розуму достанеш і років через три-чотири себе і сам ти не пізнаєш.

Денис:

А ти-ж мене підождеш, поки вернуся я?...

Тетяна:

Не буду ждати тебе, Денисе... Ти молодий ще — мені не пара!...

Денис:

Не любиш ти мене! На що-ж причарувала?.. Течер я сам собі смішний!... А серце всеж таки болить!.. Прощай, Тетяно!.. Не судив Господь прожити з тобою вік щасливо — піду на Січ шукати талану, бо поки не любив тебе, я думкою туди літав частенько!

Тетяна:

Від думки одної ти став вже козаком!... Іди-ж, іди!... Нехай Господь тебе благословляє!... Як будеш від'їжджати, приходь до нас прощатися!... Як брата обніму.

Денис:

Прийду!... Прощай тим часом! (Тихо пішов, схиливши голову)

Тетяна:

Здоров іди!... Та не сумуй!... На Січі видужаєш скоро від сеї хвороби. (Одна). І жаль мені його, бо я й сама тепер вже знаю, яке

тяжке кохання безнадійне!... Проснулось серденько моє!... Збудив його Тарас, і не знайти йому спокою!... (Побачивши за лаштунками папа старосту). Ох! Староста!... Куди я не піду вже кілька день — його стрічаю!... Зорить за мною він, чи так ненароком стрічаюсь?... Піду мерщій у хату!... (Іде в хату).

ЯВА VII.

Входять староста і Герцель.

Староста:

Чудо!... Диво!... Краса, якої ще й не бачив про яку й не чув! Здається, ні один артист такої ще краси не змалював!... Стан, хід, сіяє вся зорею ранішньою!.. О, сліпнуть очі!...

Герцель (до себе):

Женися після сього!...

Староста (до Герцеля):

Ти кажеш, що ся дівчина — Тетяна Бондарівна прозивається?...

Герцель:

Так, вельможний пане... (До себе). Пропав же мій замір...

Староста:

Вона тут і живе?

Герцель:

У неї батько є, козак старий, багатий, кажуть... у всіх в повазі... одна вона дочка у нього.

Староста:

Так що-ж?

Герцель:

Я так кажу, для відомости тільки. (До себе). Хотів його я налякати!...

Староста:

Хоч би він був як Крез багатий, то все багатство те не варто й шеляга — перед красою його дочки!... О, всіх чортів зібрати Вельзевулу жертву принести, а ублагати їх коли самі не зможем — щоб допомогли мені причарувати до себе Бондарівну!

Герцель (до себе):

Ой, ой, ой! Куди метнув. Не їстиме й не питиме вельможний пан, поки себе не вдовольнить!...

Староста:

Чого-ж мовчиш, пане Чеслав?... Кажи мені, що знаєш ти про неї?

Герцель:

До неї сваталось багато женихів, але вона всім відказала.

Староста:

І не диво! Щоб така краса дісталась чабанови!... Краса жіноча — вища сила: вона на світі держить все і миром править!... Красою той упиться може, хто має смак у ній, а не чабан усякий!.. І вона... Невже дурною буде, щоб виховувать себе для смоляра!... Ні!.. Пане Чеслав!...

Герцель:

Я тут, вельможний пане!

Староста:

Ти не знаєш такого зілля, щоб дівчину причарувати?...

Герцель:

Знаю.

Староста (хутко):

Так говори-ж мерщій!...

Герцель:

Треба напоїть її улесливими речами: дзень-у-день говорить, що вона гарна, що за нею пропадаєш. А перстінє золотий, з блискучим камінцем, намісто добре з дукачем допоможуть отуманити голову їй так, що вона забуде честь свою, честь батькову!... Се самі певні чари — вони не мало вже дівчат із розуму звели!..

Староста:

Ти розумний і хитрий, як чорт! Не раз мені ти вже служив, і я тебе не забував за всі твої послуги!... Служи-ж ще і тепер.

Герцель:

Служив і служитиму паче аж доки не згину.

Староста:

Люблю тебе за службу твою дуже!... Придави-ж тепер свій мозок так, щоб те усе, що зветься розумом, вийшло на верх, і спитай його: що зробити, щоб Бондарівна була моя? Коли у тебе не достане, позич у чорта хитроше — і добудуть мені Бондарівну!... Обернись у змія, в голуба перевернись — як треба буде — і добудь її! А кровю полить прийдеться шлях до неї — зроби́ся тигром на той час!

Герцель:

О, вельможний пане! Полити кровю шлях...
то...

Староста:

Кров — сирватка, коли природа кличе наше тіло на празник розкішний!... Ну, прощай! Я знаю: ти усе придумаєш на самоті і прийдеш вже тоді мені оповістити! А за послугу будеш мати від мене тисячу червінців. Я жду тебе у замку! (Пішов).

ЯВА VIII.

Герцель (один):

О, се служба ласа! Тисячу червінців!... Дістанем Бондарівну... Хоч так, хоч так! Вельможний староста потішиться нею недовго, я же знаю, а опісля й я свою жагу удовольню... Для себе добувати Бондарівну — трудно, щоб бешкету та гвалту не зробити, а для вельможного — се инша річ, тут гвалт вже не допоможе, коли сирваткою кров він зве!... Але обійдемося ми й без крові! Тільки тут мало розуму одного... Треба скласти добрих два, щоб видумати, як діло се зробити. Без Жида не обійдеться... Мордохай! Іди сюди!... Розумний дуже Жид... пораджусь з ним, що скаже... Велика сила жіночая краса, то правду староста сказав! Та й гроші сила не мала, скажу вже я від себе! Мені здається, що й чистую, як ранішня роса, людину — можна купити за такі ласощі й принади!... Важна штука: честь діво-

ча, зневага батька! Ха-ха-ха! Химерні вигадки дурних людей, що замість крові в них молоко по жилах ллється!... Мордохай!

ЯВА IX.

Входить Мордохай.

Мордохай:

Що тут таке, пануню, сталося, що кличете мене сюди?

Герцель:

А в корчмі там нема нікого?

Мордохай:

Нема... кажіть, що пану треба?

Герцель:

Хочеш заробити сто червінців?

Мордохай:

А де-ж є на світі такий чоловік, щоб не хотів заробити сто червінців?

Герцель:

Зробиш діло — візьмеш сто червінців, не зробиш — з'їси дулю! А може й гірше що з'їси!

Мордохай:

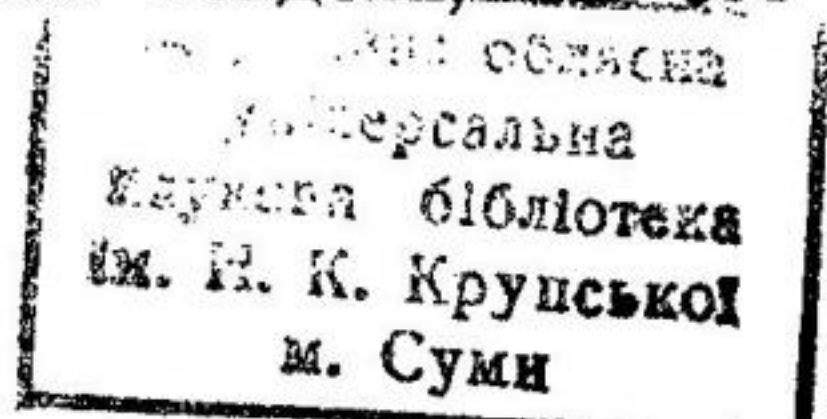
Сто червінців?... Далі-буг, зроблю!...

Герцель:

І ще умова: про те, що тут казати зараз буду — ти сам в той мент забути повинен, коли се діло зробиш; а як довідаюся, що скажеш ще кому, то з дозволу вельможного пана старости відріжу язика... їй-Богу!

Мордохай:

Добрий гендель, за сто червінців язика

відрізати!... Ні, най будете здорові, ніхто не буде знати: я в богомілля заховаю ваші речі!...

Герцель:

Так, слухай-же. Вельможному пану старості уподобалася Бондарівна.

Мордохай:

Ой, вей мір!

Герцель:

Чого ти галаснув, мов хто тебе припик жигалом?

Мордохай:

Страшно зробилось!... І ви, і староста до Бондарівни. (Цмокє губами й оглядається кругом). Ходімо лучше в оренду, щоб тут хто не почув... Ви знаєте, як Бондаря всі люблять... Ай!...

Герцель:

Не такий чорт страшний, як його малюють... Еге, когось сюди несе і справді — ходім у коршму, а жінку вижени із хати, щоб не чула. (Пішли).

ЯВА X.

Тарас, 1 і 2 чоловіки.

1-ий чоловік:

Ну, прощай! Щасливої тобі дороги, браге!

2-ий чоловік:

Бувай здоров! Побачимось в обозі.

Тарас:

Оставайтесь здорові. Підете завтра по бли

зьких селах. Та осторожно робіть ви діло, щоб хто не провідав.

1-ий чоловік:

Не турбуйся, козаче! Всі знатимуть, що треба знати, і язика держати будуть за зубами: й обценьками навіть його не витягнеш!... (Обидва чоловіки пішли).

Тарас (сам):

Своє зробив я діло, тепер би й їхать вже пора; коли-ж за гріх побачив тут чарівні очі Бондарівни, і мов хто прикував до них... Поки не знав її, був вільний я, як вітер, як птиця, як вода у половоддя!... І думка, й серце були на Запорожжю!... А тепер?... Вони тут, біля твоєї хати, в хаті — біля тебе самої. Не козацька се слабкість, але вона такою стежкою залазить в душу і в серцеві потайно так примоститься, що тільки вже тоді оглянешся, коли почуєш, що тут сидить. Коли-б ту стежку знав, колючим терном би її закидав, щоб дівочий погляд по ній, дівоча ласка не пройшла!... Найбільш бере мене досада, що я її побачив в таку пору, коли про себе думати не слід!... Піду, ще раз на неї гляну і придавлю в душі своїй кохання!... Нехай крига зашеретє моє серце — поки не доконає ворогів! (Пішов у хату).

Дієтата й хлопці виходять на коні і водять „короля”:

„Король коло городу ходить” і т. д.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА.

У Бондаря. Хата багато прибрана.

Сидять: Бондар, Тарас і Тетяна, котра що-небудь робить.

ЯВА І.

Бондар:

Давно вже я бачився з товаришами!... Що там дід Кадило поробляє? Як Чаплія?... Чи ще живий?... А Горобець?... А Чайка? Та всі-укі товариші — відразу й не нагадаєш — як живуть? Розкажуй!...

Тарас:

Богато вже не стало тих, що воювали разом з ними ви!... Один Кадило ще живий, та й той на ладан дише. Чайку у Синопі вбили, Горобець і Чаплія у морі потонули!... Я сам в неволі був два роки.

Тетяна:

Як, в неволі?... І живий zostався?...

Тарас:

Кому ще жить призначив Бог, той і з пащеки лютої смерти вийде цїлим... Я ще малим повинен був умерти, а от жизий zostався!...

Тетяна:

Чого-ж то так, козаче, що ти малим повинен був умерти?...

Бондар:

О, ти не знаєш ще, Тарасе, моєї Тетяни! Козацька справа люба їй, як нам з тобою, коли не більш! Розкажи вже їй, нехай послу-

хзе, про біди лицарські. Мої вона давно оповідання знає, нехай ще знатиме й твої: козацькі діти повинні знати, що роблять їх батьки й брати, щоб і своїм те дітям розказати.

Тарас:

Богато все розказувати буде!... За себе я скажу тобі, Тетяно, що бур доволі пережив... Мій батько був козак і жив зимовником вже з матір'ю моєю; а я тоді малим ще був — років з десять мав, бо добре памятаю, як раз наскочив на наш хутір загін татарський. Товаришів при батькові було з десяток, оборонялись довго, але сила взяла своє: убили батька і всіх товаришів, а матір і мене зо всім добром в полон забрали. Хотілося мені розбити голову свою тоді об мур, та матері пожалкував... Догнали нас до Перекопу, а тут товариші настигли і січа піднялась!... Татари бачили, що здобич потеряють — від бісурменської лютости в обозі стали полонених убивати... Убив татарин мою матір, я палицю в той мент з гарби схопив і кинувся на бісурмена, себе не тямлючи, і певно він би вбив мене, коли-б не Кадило з товариством в обоз татарський вже не вскочив і не проткнув татарське горло шаблею в ту хвилю, як він хотів зрубати дитячу голову мою, що горіла жатою пімсти за матір любую!... Татарин впав і я, як падав він, ще й палицею його вдарив!... Кадило крикнув: „Козак із тебе буде!” і кинувся кінчати ворогів. А я стояв над трупом матері моєї і кричав, до Бога руки знявши. О, не за-

буду я ніколи тієї муки тяжкої, що серце пригнітила, як я zostався сам з січовиками... Мене з собою взяв за сина Кадило; тоді ще жвавим козаком він був!... Мене, спасибі, в школу він віддав, і вивчивсь я... Давно було, а ще й тепер я бачу матір і пімсту лютую до ворогів ношу у серці!...

Тетяна (втирає сльози):

Ти серце так розворушив моє, козаче, що я заплакала, бо пригадала і свою покійную матусю, котру убили також злії вороги!... А як же ти попав в неволю й як утік від лютої смерти знову?...

Бондар:

Ти-б краще у світлиці дала чого-небудь нам попоїсти, бо певно вже Тарас проголодався.

Тетяна:

Я в мент оден вас нагодую, бо в мене все уже готове!... І все-ж таки прошу тебе, Тарасе, скажи — як ти попав в неволю і з неї як освободивсь?

Тарас:

Я рад тобі розказувати, коли так любиш слухати!... І весело мені дивитися в очі твої молодії, що сяють зорями, як слухаєш козацькїї справи!... Ти — батькова дочка (Тетяна потупляє очі). На чайках ми пустились в люте море: воно сказилось на той час, бо лютувало гірш від пекла!... За Тендером уже дві чайки потонули, а буря, взявши з нас таку жертву, ще гірш розлютувалася!... Молились Богу коза

ки, а наші байдаки, мов пірям, що гуси погубили — хвиля кидала!... О, ворог лютий — вітер той, що нас не милував!... Море клекотіло, пінилося, заливало наші чайки і прудко гнало нас, як хмари в осени по небу вітер буйний гонить... Розбило чайку нашу і в хвилях грізних де-не-де буйні голови козачі показалися!... Я довго бився, не давався в руки смерти і вже тонути почав, як викинуло без пам'яті мене на берег турецький!... Викинуло на те, щоб із безодні моря попасти в зуби Туркам!... Коли прокинувся я, то вже був зв'язаний і в темному якомусь льоху сидів. Тут нагадав я все, і жалко мені стало, що в морі не втонув з товаришами разом! Тяжка турецька неволя, не буду я тобі про неї говорити!... скажу, що в ній пробув два роки і горя вдосталь я набрався. А й тут Господь ще зглянувся на мене: поміг мені вернутись в рідний край!... Я задавив тюремщика свого, надів його одежу, і криючись по горах, по лісах, їв кору з дерева, поки добрався до України. Ожив я тут!... Набрався сили знову і знов летить на ворога, як в рай, готов!...

Бондар:

Аж кров моя старая кинулася в голову від твого оповідання!... За муку ту, що ти за всіх терпів, дай обнять тебе, Тарасе!... (Обнімає його). Орли!... Яка мати не усміхнеться, дивлячись на таких синів?....

Тетяна (обнімає й цілує Тараса):

Як брата дорогого, цілую я тебе, козаче!

Тепер ідіть в світлицю — я їсти вам зготую зараз! (Виходить).

ЯВА II.

Тії-ж без Тетяни.

Тарас:

Я про їжу забув: так весело мені у вашій, батьку Гнате, хаті!... Мов у батька рідного от-тут я спочиваю. Спасибіг за привіт, за щирість вашу!... А тепер про діло ще я маю дещо розказать: Хмельницький вже тепер в Орді, при-соглашає хана, щоб нам поміг ударити разом на Ляхів, бо нестерпуче стало жити з ними.

Бондар:

Знаю!... О, дай Боже поміч!... хоча тобі, Тарасе, по правді я скажу: не до душі мені, що ми на землю християнську наведемо Христових ворогів, що дивляться на нас гірш, ніж на собак!...

Тарас:

І ворог лютий — побратимом стати повинен, коли несе свою голову за нашу віру.

Бондар:

Коли-б не каялися ми, як наші побратими котрим не мало ми за шкуру сала залили, при йшовши в нашу землю, не обернулись в лютих ворогів!... І так багато мук народ переживає а ще татарську орду, жадну до грабунку, як упустимо сюди, то Бог його ще знає, що важче тоді стане: чи ляцька справа, чи татарський грабіж і полон.

ЯВА ІІІ.

Тії-ж і Тетяна.

Тетяна:

Ідіть, уже готове все!... Тарас мабуть давно проголодався; прости мені, що довго ждати заставляла!...

Тарас:

Я батькові сказав твому: в хаті ьашій і весело мені, і так затишно, що я й забув про жу; а тобі скажу, Тетяно, — та не сердься тільки, — що кращої дівчини не бачив я від тебе, і серцем, і душею!... (Тетяна соромиться й опускає очі). О, тут відпочиваєш: мов в світлому раю я опинивсь!...

Бондар:

Ну, годі вже тобі, ще дівчину зібеш з пантелику!... Ходімо лучше, попоїмо, то там і побалакаємо про начатее діло. А ти, Тетянко, заклич Марію до себе і не впускай до нас нікого, щоб не помішали, бо діло є!... Ходімо, дорогий мій гостю, ходімо, сину! Я так тебе зову тому, що біле вже волосся маю! (Виходять у світлицю).

ЯВА ІV.

Тетяна одна, потім Марія.

Тетяна (в двері):

Маріє, йдіть сюди, з роботою!... Тут буде-мо сидіти... (Сіла й замислилась). Він так не-мівно в нас, а я мов здавна його знаю!... Облич-ча, постать, очі — все, усе я бачила вже десь

давно!... Або-ж він снівсь мені, або в душі малюнок рідного нам серцем чоловіка носиш, не знаючи того й сама?... Дивно!... Чом я не хлопцем уродилась? Тепер поїхала-б з ним порувувати!... Нудна дівоча доля! Хоч вільна батька я, як пташка, та що з тією волею вдію?... На що мені вона здалася? (Задумалась)

Марія (входить з пряжею):

А гарний який козак у нас гостює!... (Тетяна мов прокинулась). Що з тобою? Об чі так думала, що й не чула, коли ввійшла я?

Тетяна:

Про матір нагадала й задумалась.

Марія:

Овва!... Навряд чи правду ти сказала! Мені здається, що в думці в тебе козак отсе сидів.

Тетяна:

Він тут розказував про деякі свої пригоди: як матір вбили перед його очима, коли малим ще був; як у неволі він сидів турецькій.

Марія:

І жаль тобі його зробилось?

Тетяна:

Боже, як!

Марія:

Се певний знак, що любий він тобі зробився-б скоро, коли-б посидів тут днів зо тр

Тетяна:

Він живе не тим, що треба для кохання! І я-б собі на горе тільки його малюнок носил в серці!...

Марія:

Почім ти знаєш? О, в козацькім серці богато є вогню того, що треба для кохання; та вони тушать його бісурменською кровю... Коли не бачать раю, їм у пеклі гарно! Однак ко-го дівочий погляд з них пригріє і вогонь при-тушений роздує, той пекло своє зараз кине і в рай летить... А сей козак Тарас з вогню са-мого — я бачу по очах!..

Тетяна:

Ох, не кажіть мені про нього більш нічо-го!... Я не знаю, що зо мною тепер діється, го-лубко: і радісно, і серце бється в грудях, мов пташечка, що в клітку попалась!..

Марія:

А бач — прийшла й твоя пора!..

Тетяна:

Хіба, Маріє, се кохання? Я так зворушена його оповіданням тільки.

Марія:

О, ні, моя ти пташко, я хоробу сюю добре знаю: не дурно серце бється в тебе!.. Воно ще спало, і всім ти женихам, що сватались до те-бе, відповідала: молода, мов, ще — не піду... А сей простягне руку—й підеш певно! Збудив він серденько твоє.

Тетяна (наче мріє):

Не вродою він кращий від других, що сва-тались за мене, ні... Коли ніхто, як він, не ви-терпів стільки; ні в кого нема такого чарівно-го погляду, що в саму душу йде і невимовним якимсь щастям її обвиває, коли говорить він

до тебе з ласкою!... Коли-ж балакає про бісурмен, неначе блискавка замиготить в його очах і полум'ям страшним ті-ж очі запалають!... О, як він гарно розказує... Рубець у него тут: рубнув, знать, шаблею Татарин!... І той рубець у другого-б був поганим, у него-ж він красою служить і до лиця, як лицарю, йому!...

Марія:

А воно так: вже як полюбиш чоловіка, то й те, що порочить його, здається тобі красою!

Тетяна:

Скажіть мені, Маріє, чи ви любили на віку своїм?...

Марія:

Ох, серденько моє!... Хіба така була я й здавна, як бачиш ти тепер мене!... Минулося, голубонько... А й я колись зазнала щастя й горя!... А де за щастям пливе горе — воно те щастя з'їсть і зверху в серці запанує!

Тетяна (лащить):

Бідна моя! Скажіть, нехай я буду знати від чого горе тєє у вас сталося?

Марія:

Любила я колись, ще молодою, козака Звичались ми, щаслива я була, — не треба раю!.. Рік, як день один, минув, і мій Іван пішов знов на війну, та вже він не вертався!.. І мерно з того часу літа я трачу, в самотин зіяла моя краса і серце радістю не билось вже ні разу в грудях! Я тим живу, що вже минуло й не вернеться ніколи, квіточко моя!.. (Утирає сльози. Тетяна журливо схилила го

лову). Бач, як засмутила я твої ясні очі!... На що питала?

Тетяна:

Як жаль мені того, хто в серці горе носить! (Наче замислилась). Знать щастя рік, щоб жити ним цілий вік!...

Марія:

Такий наш край нещасний, що козаки всяк час повинні бути готові вмерти, щоб нас оборонити від ворогів; то й нам, жінкам, привикнуть треба вже до того, що милий нас на шаблю промінє!... А серця все-ж таки не спиниш, тай спиняти гріх його, коли воно освічує до чесноі дружини шлях!...

Тетяна (обнімає Марію):

Яка розумна ви, Маріє!... Люблю вас слухать я, як матір рідную!... Спасибіг за розмову щиру! Либонь сюди вони йдуть з батьком. Ходім, Маріє, прибирати! (Ідуть).

ЯВА V.

Входить Тарас.

Тарас:

А ми наїлись вже і напилися, спасибі вам!

Тетяна:

Богу дякуй!...

Тарас:

А ти-ж куди?...

Тетяна:

Ми зараз прийдемо, хазяйське діло тільки справим. (Виходять з Марією).

Тарас (один, дивиться у слід Тетяні):

Не можу вийти я відсіль!... Мов хто припнув до сеї хати залізним лацюхом!... Ні, мабуть скільки не силкуйся, а нічого проти себе самого не вдієш!... Не можна загатити Дніпра, не можна вдержати кулю, коли вже вона вискочила з дула, то так не можна тих любовців спинити, що сковані були життям суворим, коли вони вирвались уже на волю! (Бере бандуру і співає):

Ой не цвяти буйним цвітом,
Зелений катране,
Тяжко-важко на серденьку,
Як вечір настане.
Ступай, коню, ступай, ворон,
З гори кам'яної
До тієї дівчиноньки,
Що чорні брови.
Як не схочеш, дівчинонько,
Дружиною бути,
То дай мені таке зілля,
Щоб тебе забути.

ЯВА VI.

В дверях слухають пісню Тетяна й старий Бондар; із-за них видно голову Марії, котра утирає сльози після пісні.

Бондар:

Ай Тарасе!... А я думав, що ти так вже загартувався в козацькій ділі, що пісня про кохання до тебе не пристане!... Чи може закохався де, та в нас сумуєш?...

Тетяна:

Як гарно ти співав, Тарасе!... Марія наша

плакати почала, а я на силу вдержалась —
і до богу!...

Тарас:

Я рад, що і м в моє серце так зворушить!...
А щоб йому не так було тяженько, то заспі-
ваю тобі веселю. -- на що все сумувати!...

Тетяна:

Спасибі, що нашу хату звеселиш, бо бать-
ка вже давно з бандурою не бачила, а я люб-
лю, коли хто гарно грає, — здається-б, слуха-
ла день щир.

Тарас (співає, а потім танцює):

Як же-ж мені горілки не пити,
Коли в мене хороші діти,
Коли з мене чоловік добрий,
Дай же, Боже, йому вік дозгий!
А зя мене не бє, не лає,
Він мене в гості пускає,
А в'н мене з корчми не гонить,
Він мені пить не боронить!

Бондар:

(На місці не всидить, а далі підскакує):

Е!... Коли так, то й я потанцюю!... А ну,
дочко, з батьком!... Нехай Тарас побачить, що
і ми ще козаки, хоч і підтоптались трохи!...
(Закручує вуса). Грай тієї самої!... Ну!... Ой
гоп!... (Танцює з Тетяною, але скоро сідає й
каже): Більш не можу!.. (Тим часом Тарас
продовжує після Бондаря танець з Тетяною,
приспівуючи, а Марія в дверях любується. Ста-
рий підгукує):

Бондар:

Діти-ж мої. рідні мої! Спасибі вам, спа-

сїбі! Від радощів ще буду плакати, їй Богу — буду!... Стривайте-ж, коли так!... У мене мід є, що на Тетянине весілля я держу — попробуєм, який він вдався!... Ходім, Маріє, зо мною в погріб... Бог його знає, коли ще прийдеться так весело зненацька погуляти!... (Обнімає Тараса). Кістки всі розходились, згадав я молодість, хоч зараз на коня! Е! матері його хиря!... Хіба я вже старий? Дочко, еге, — твій батько молодець?... Та що тебе питати?... Ходімо, Маріє, меду вточимо! (Виходить з Марією).

ЯВА VII.

Тетяна і Тарас.

Тетяна:

Давно вже весело їй мені так, як сьогодні, не було!...

Тарас:

Ластівочко моя! І мені любо глянути на твоє веселе личко!... Я ще ніколи сам не чув в душі моїй такого голосу, який тепер вигукує у ній.

Тетяна (спускає очі):

Не говори, козаче, так ласкаво до мене!... На що маєш завезти з собою в Січ моє ти серце дівоче?... Ти тут стоїш передо мною, а душа твоя і серце там, у Січі!...

Тарас:

Січ — мати!... Люблю її я щиро!... Життя свого для неї не жалію. За неї голову віддам...

Тетяна:

Поважаю твою до Січі щирість. Там твоє щастя. Не занось же туди мого серця, бо воно тобі **заважить**.

Тарас:

У мене — тільки й роду, що мати-Січ! У тебе-ж рідний батько, і ти його кохаєш більше може, ніж я свою названу матір!... Скажи-ж мені: покинула-б ти батька для козака, котрого вірно покохаєш?...

Тетяна:

Він світом моїм стане, зорею, сонцем ясним, він батьком моїм буде, з ним — коли я покохаю — піду в тяжку турецьку неволю, умерти я за него рада!...

Тарас:

О так же, горличко моя, і я! Хоч матір не забуду — бо вона багато діток славних має, і гріх забути її — коли-ж я покохаю дівчину, покину матір я свою і душу тій дівчині віддам!...

Тетяна:

Назвав мене ти горlichкою, ластівкою... І спалив усю словами сими. Бідна горличка зостанеться сама... Орел же високо підніметься на здобич і забуде горличку, бо йому треба широкого неба крилами достать, а горличка... зіве собі кубелечко і хоче воркувать...

Тарас:

Тетяно!... Я бачу, любиш ти мене!... Чи так?... О, я щасливий став, як саме щастя...

Моя ти чарівнице, моя ти доле золотая!... Благаю я тебе, щоб ти звила мені кубелечко — і будемо воркувать....

Тетяна:

В тебе всю перелила свою я душу.

Тарас:

Так любиш ти мене?

Тетяна:

Без краю, орле мій! Візьми ти зараз мене вбий, коли тобі се щастя дасть!...

Тарас:

І буйні гулянки з товаришами, і воля молодецька — все вилетіло з голови, осталась в серці одна думка про кубелечко з тобою, горличко моя!

Тетяна:

Раю мій!

Тарас:

Се перший раз в життю моїм обвіяло мене повітрям раю!... Тепер я з вітром побратаюсь і на його легких крилах на Січ летіти буду й день, і ніч!... щоб, там своє зробивши діло, не вітром, а думкою прудкою сюди прилинуть, щоб напиться щастя з тобою, моя ти зоре, раю мій! (Цілюються).

ЯВА VIII.

Бондар і Марія вносять фляшку меду й срібні чарки.

Бондар (ставить на стіл):

Ой, мід мій дорогий!... Коли то ще тебе

нам пити прийдеться у Тетяни моєї на весіллі? Тепер же випемо на radoщах, що молодість свою я пригадав!... Дочко, наливай і частуй нас!... (До Тараса). Ти не повіриш, як весело чогось мені: і плакати хочеться, і танцювати!...

Тарас:

Батьку!... То батьком так я звав вас, бо звичай є такий, — тепер же (бере Тетяну за руку) ми хочемо вдвох вже вас рідним батьком називати.

Бондар (дивуючись):

Стривайте!... Що-ж се?... Може я сплю та сниться сон мені?!... Чи ви з Тетяною жартуєте Тарасе?...

Тарас:

Не жарти се. Ми любимось обое і просимо вас, тагу дорогий, благословіть на чесний шлюб нас!...

Бондар (не довіряє):

Тетяно?!

Тетяна:

Благословіть нас, тату!

Бондар:

Га?

Тарас:

Бог породив її для мене!... Тепер прийшла щаслива година... благословіть!...

Бондар:

Тек се правда?... О, Боже всемогучий! (Падє на коліна). Сльозами щастя я дякую тобі, що ти приєв мені за житні ще своєї узрїть своє єдинеє дитя за чесним лицарем! (Встає, обнимає

Тараса). Нехай тебе Господь благословить!... І тебе, дитино моя, дорога моя, єдина утіхо старости моєї. (Пригортає її голову до своїх грудей). О, я без міри щасливий! От тепер випемо! Діждався мід свого! Маріє, йди сюди!... Будем танцювати з тобою (Плаче).

Тетяна і Тарас:

Що з вами, тату?

Бондар (обнімає то його, то її):

Від радості, діти, від великого і несподіваного щастя!... Та й випю-ж цупко я!... Наливай!...

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ.

Декорація та сама, що і в 1-ій дії.

ЯВА I.

Герцель (сам):

Оттут повинна йти вона із церкви — її я обминув. Не помагає ніяка ласка... Дурна: соромиться того, що нам дала природа. Не знає, в яким життю є смак. Вже тричі я їй про кохання говорив, вона-ж і слухати не хоче... з такими я ще не стрічався, та й мало їх на світі є! Найкраще діло мати з тими дівчатами, котрі, наслухавшись ще змалку від паних молодниць про їх веселе життя, з цікавості одної не ждуть весілля, а поспішають, щоб мерщій самим спізнати всі ті принадні хвилі, котрі так

чарівничо їм мозок вже намалював!... Отсе наші! З Тетяною-ж мабуть нічого ласкою не вдієш, але попробую, ще раз я з нею побалакати... Вона!... О, змію — ти, що Еву підманив, — впусти отрути в серце їй і поможи мені хоч сей раз.

ЯВА II.

Тетяна йде.

Герцель (заступає їй дорогу):
Відкіль ідеш Тетяночко-серце?

Тетяна:

Геть пішов!... Єхидний пес!... А то кричати зараз буду.

Герцель:

О, зглянься, подивись ласкаво ти на мене! Коханням я до тебе ввесь від мозку аж до пят горю, а ти така недобра, що мені і слова ласки не промовиш!... Коли противний я тобі, то хоч прикинься та глянь на мене привітнійше... ну, з жалощів одних... тоді вже легше мені вмерти, бо все одно помру за те, що не кохаєш.

Тетяна (здрігнувшись):

О, гидкий! Ти думаєш, душа моя не чує,

яка в тобі сидить гадюка?... Іди від мене геть!... А то робітників покличу, то вибють з тебе твою лєскольну жагу — дручками!

Герцель (підступає):

Хоч руку дай піддержати!...

Тетяна (плює йому у вічі):

ТЬфу! (Відникає його). Візьми, що тобі слід!... (Хутко зникає в хаті).

ЯВА III.

Герцель (сам, — витирається):

Се поцілунок инший, ніж я ждаз!... Стривай-же, Бондарівно!... Ти поцілуєш ще мене в те саме місце, що тепер наплювала!... Стривай, голубонько! Сьогодні силою візьму тебе, хоч би ти небом захистилась. У мене все уже готове... В Данилізськїм гаю є замок, де вже нераз робили з старостою ми такївськїї діла... ха-ха!... То там і ти, Тетяно, сьогодні побуваєш!... Ого-го!... Не будь я Чеслав Герцель, нехай мене чортяка візьме, коли не научу тебе покинуть дурням сором!... (Йде до шинку). Мордохай!

ЯВА IV.

Мордохай виходить.

Герцель:

Ну, що-ж?... Купив у Бондаря ти рибу?

Мордохай (єхидно):

Купив і гроші вже віддав!

Герцель:

Тепер, виходить, ти до нього в двір вже вхожий? ...

Мордохай:

А звісно!... Сьогодні рибу на вози ладують, щоб у Кривянку відвезти до Гершка, такий був договір. (Усміхається). І тоді в дворі у Бондаря нічого не останеться!... Я там сьогодні був разів мабуть із п'ять ...

Герцель:

А старий?

Мордохай:

Старий не їде; вони ждуть скоро молодого, мені казали наймити.. Та що старий? ...

Герцель:

О! То се й весіля скоро буде, і діло наше пропаде? ... Коли так, то треба поспішати!... Слухай: вже сонце заходить і наймити не виїдуть сьогодні, а там-знов молодий, весіля... і праця пропаде!... Біжи-ж ти зараз в двір і кліби на могорич поклич до себе наймитів, та й в горівці їм... На!... (Виймає порошок). Підсип отсей дурман. Вони, як випють, будуть спати смертельним сном, а нам того і треба!... Потім попробуй виманити Бондаря з хати... Скажи йому, що попилися наймити... що... Витумай причини!... Аби він ввечері пішов із дому... Ну хоч таку, наприклад, що розташовані вози, і серед двору риба в купі, доглянуть же нема кому — скажи... Що дощі замочить. Крутни жидівською ти головою і вимани старого з хати, чуєш? ...

Мордохай:

Крути тут головою... Не знаю, чи вдасться!...

Герцель (про себе):

Ну, що-ж, коли не вийде з хати, тоді Михайло його убіє, щоб за Тетяною затерти шлях!... На себе нехай жалкує... (До Мордохая): Гляди-ж мені, поки прийду, щоб все було, як я сказав!.... Тим часом я сюди всю челядь приведу і ти вступи її у корчму з двору. Нехай сидять за поготові й ждуть мого приказу!... Повертайсь!...

Мордохай:

Пануню, а червінці?

Герцель:

Пся крев! Ти взяв вже 50!...

Мордохай (цілує його в плече):

Узяв, спасибі вам!

Герцель:

Зроби все діло, візьмеш ще стільки. Ну, мерщій — ніч настає, в мене нема часу тут балакати з тобою (пішов).

ЯВА V.

Мордохай (сам, потім 1 і 2 наймити Бондаря):

Ой, ой!... Коли-б червінці ті взяти мерщій у нього... Бо пан Чеслав і батька рідного облупить — він хитріщий Жида!... Обманить ще. (Підходить до двору Бондаря, заглядає й киває пальцем). А йдіть сюди!...

1-ий наймит (з неохотою):

А чого тобі?

Мордохай:

Чи вже наклали рибу на вози? ... (Заглядає у двір). Ой, ой! Яка ще на землі лежить велика купа! ...

2-ий наймит:

Швидкий ти дуже!

Мордохай:

Вус! ... То ви сьогодні ще мабуть і не поїдете, а Гершкови потрібна дуже риба: там завтра ярмарок! ...

1-ий наймит:

Куди-ж його їхати? Зовсім не рано: а поки накладемо, то й смеркне. (Виходять 1 і 2 наймити і ще 3—4 без слів).

Мордохай:

Слухайте, хлопці, — зайдіть до мене зараз, я вам поставлю могорич, аби сьогодні рибу повезли ...

2-ий наймит:

Та воно не так, щоб і не рано було, можна ще й сьогодні виїхати — дорога не далека і знакома.

1-ий наймит:

Та як управимось ... там побачимо ...

Мордохай:

Ну, йдіть же, випийте гарненько, та й до діла.

2-ий наймит:

Я так думаю: на ранок можна було-б поспіти у Кривянку з рибою.

1-ий наймит:

(Переходить з другими і Мордохаем на сцену)

А що-ж тут зосталось: може десять сот докласти та вишнурувати вози... та (входять у коршму).

Мордохай (пропустивши їх):

Могорич се мазь така, що після неї вже колеса не риплять! Але тепер мені байдуже. Всиплю їм того я зілля, що дав пан Чеслав — нехай собі сплять у коршмі... (Виходить).

ЯВА VI.

Входить Марія і Тетяна.

Тетяна:

Я тричі вже йому казала, що осоружний він мені, що й глянути не можу я на нього; а він, як змії, сичить і лізе в вічі, і бачу я в його очах замір поганий.

Тетяна:

Коли так, то певно се не чеснеє кохання!... Кохання справжнє соромливе, воно ховається і нишком плаче, коли його уразиш дуже.

Марія:

Хотіла я сьогодні батькови сказати, що нападом до мене лізе отой поганий пан.

Марія:

На що його засмучувати й сердити! Такий щасливий він тепер, що жаль йому казати недобру річ яку... Та й на що? Нехай він отямиться, поганий!... Сьогодні, або завтра Тарас приїде і скоро ми звідсіль зовсім забе-

ремося (сідає на приспі), то й пана ти того, що він такий противний — не будеш бачити вже більше! Ох! Натомилась як!...

ЯВА VII.

З хати виходить Бондар.

Бондар:

От добре ви зробили, що сюди вийшли. Такий чудовий вечір! (Присідає біля них). Чи ти не бачила, Маріє, куди пішли Охрим наш та Демян?...

Марія:

А там на подеїрю вони складали рибу. Та куди пішли, не бачила.

Бондар:

Сьогодні й виїхати-б треба, а не встигнуть! Розпочали й покинули... Чи в коршму часом не пішли!... Та Бог з ними: коли пішли, то прийдуть! (До Тетяни): Ну, слава-ж Богови святому, усе йде гаразд. Сьогодні був я у попа, його оповістив про шлюб твій, а завтра вже й Тарас повинен бути з товаришами, як що сьогодні не приїде!... Та й уджигну-ж весіля я на славу!... Погуляємо тут, скільки влізе, а там візьмем Марію і придане — й всі, мов обозом, поїдемо на хутір мій далекий. Все-ж безпечнійше, поки пройде буря, бо вона от-от почнеться... Устрою там тебе гаразд та й знов сюди вернуся!...

Тетяна:

Та й ви-б там, тату, вже zostались, бо скучно буде тут самим.

Бондар:

За мене, дочко, не журись. Я попращаюся з тобою на довго, а може й на вік!... У мене діло тут є, і треба бути біля нього... Хоч сам рубати я ворога не здужаю, зате-ж є другі справи військові, в яких потрібні будуть мої руки; згорнувши-ж їх, сидіти тепер сором!... Я ще не так старий, щоб вже у запічок залізити...

Тетяна:

А Тарас вам, тату, не казав, чи й він пристане до козаків, коли війна почнеться?...

Бондар:

Не знаю, як тепер, а ранше він мав думку... Хоч може й в Січі zostаватися... Бо запорожці не всі підуть!... А тільки ти, моя дитино, його не здержуй своїм коханням, не будь ярмом для козака!... Дочка моя повинна знати, куди тепер честь лицарська зве кожного із нас!...

Тетяна:

О, тату!... Не кажи так! Як би мене він взяв з собою — сама-б пішла з ним поруч битися!... Спитала так... жіночу-ж долю значу змалку: від тебе, батьку, я навчилася любити козацьку славу, а для неї — й щастя я своє віддам!... Коли-ж Тарас, що вже доволі бід для краю переніс, захоче трохи ще пожити зі мною і в Січі він зостанеться, то... силувати його не буду на війну, бо знаю певно — не

від страху він в Січі буде і для такого козака знайдеться ще робота.

Бондар (цілує її):

Як будуть в нас такі, як ти, жінки, не скоро можна козацьку силу завоювати!... А що, Маріє, чи все у нас готове на весілля?

Марія:

Ото! За десять день то щоб всього не наготовити?... Слава Богу, наїдяться, хоч всі нехай зберуться на весілля: і ковбас, і холодцю доволі є! А все останнє можна й опісля наготовити: не я ж одна готовити тут буду, багато є помічників!... Коли-б наш молодий скоріш вернувся, а то Тетяна частіш, ніж перше, в віконце поглядає!

Бондар (шуткуючи):

А скучила — скажи?... Бачу, що скучаєш! Скоро буде: як не сьогодні в вечері, то завтра вранці певно.

Тетяна:

Та то Марія так шуткує, а я щаслива, нема чого мені вже сумувати!... Хоч правду, тату, вам скажу я, що як Тарас поїхав, пройшло ще лиш десять день а мені здається—рік минає... Другому-б я сього і не сказала, а вас я не соромлюся, так вже привикла вам свою я душу повірять.

Бондар (цілує її в голову):

Не нарадуюсь тобою, не надивлюся: така дитина гарна ти!... Слухай Маріє! Треба-б нам завтра заколоти і третього ще кабана, бо як

харчів не стане на весілю, то на всю Січ ти осоромиш старого Бондаря!

Марія:

Від радощів готові ви порізати все! Куди-ж його дівати? Повірте вже мені: сто душ ввесь тиждень прохарчуємо!

Бондар:

Гляди, бо буду сердитися!... Йй Богу! Та от ще що: хоч меду в нас доволі, а й варенухи треба стільки-ж, бо занорожці на весілю не вміють жартували — я знаю добре по собі...

Марія:

І лишенько вже з вами!... Вам добру чарку меду дати, то ви й готові!...

Бондар:

Еге, не знаєш ти, який я був колись!... по давньому й за других я міркую... Бувало... Е, що тобі казати!...

Марія:

Бо й правда! .. ІЩо згадувати про те, що вже минуло...

Бондар:

А чим же й жиги на старість літ, коли не тим, що з молоду в душі осталося? О, як то любо в душі старий носить малючки мелодії!... Я, як тепер ще, бачу себе на воронім коні з товаришами: і в поході, і з бісурменом в січ!... Тарас мій дорогий збудив в моїй душі вояцькі заміри, готов я знову — думкою хоч всювати, бо вже не маю сити парсирядки з ворогом помірятися. О, молодосте-одрадо-

сте... пройшла! Тепер коли-б діждатися ще внуків Господь благословив — тоді в дорогу...

Марія:

Діждете, як дасть Бог!... А я й забула вам сказати: до нас у-ранці Жид Мордохай чогось приходив.

Бондар:

Та знаю я, чого він лазить!... То-ж він купив для Гершка солоної риби чотири вози із тим, щоб перевезти в Кривянку моїми чумаками. Сьогодні треба-б вже везти по договору, і хлопцям я велів, щоб накладали, а вони, бач, пішли кудись — мабуть, що загуляли!... Тепер не знаю, що й робить?...

Марія:

А що-ж робить? Ждати прийдеться до ранку!... Пора-ж мекі ще й по хазяйству... Ходім, допоможете хоч ви переточити гор'єку

Бондар:

От добре, що згадала, я й сам хотів про се тобі казати!... Ходім... Та треба подивитися ще, що з рибою зробити... (Марія й Бондар пішли в хату. Темніє).

ЯВА VIII.

Тетяна (одна):

Важко на душі у мене, як згадаю, що ми поберемося, і Тарас мене покине зараз, коли поїде на війну, і любо серцеві, що битися буде він за рідний край. О, як би гарно жити було на світі, коли-б вже ворогів у нас не ста-

ло... Хоронив його Господь від смерти, як він малим ще був; вернув його знов з бісурменської неволі в рідний край! То і тепер поверне його цілим з війни, щоб не розбити мого молодого щастя! Як чудно: і радісно мені, і туга якась моє оповиває серце!... Сумно так зробилось, наче що дороге я згубила! Чого воно?... Чи може що з Тарасом сталось, чи так вже я за ним скучаю? Серце занило!... О, мій мій! Прилинь скорійше!... Зірко вечірця, на своїм проміні подай мойому милому від серця вісточку!... Стрінеш в дорозі де — шепни йому, щоб прудко їхав, а як ночує де — нехай приснюсь йому... (Показується Герцель). І знов несе сюди противну ту гадюку. Піду мерщій у хату та Богу помолюсь, щоб він післав щасливу дорогу милому! (Пішла).

ЯВА ІХ.

Герцель (виходить, до себе):

Утікла! Ха-ха-ха! Тікай, тікай! Ми й там тебе знайдемо!... (До шляхтичів). Нехай же йдуть в коршму й з другими разом ждуть.

Шляхтич:

Добре, добре!

Герцель:

Та щоб усі були готові, може прийдеться пустити в діло і шаблі, і пістолі.

Шляхтич:

Добре, добре!

Герцель:

Старого-ж, як що застанете у хаті, треба вбити, бо гвалту він наробить і все на гвалт збіжиться. Так вам тоді труднійше буде себе обороняти, ніж зразу вбити одного!...

Шляхтич:

Добре, добре! Я його так проткну, що він і не писне!

Герцель:

Тим часом я попробую старого виманити з хати, то буде далеко краще, а ви позирайте: як тільки вийде, миттю хапайте Тетяну на коней і вихром мчіть до гаю, — нехай потім шукають!

Шляхтич:

Добре, добре! (Йде).

Герцель:

Покличте сюди Мордохая!

Шляхтич:

Добре, добре!

Герцель:

Далеко краще буде, коли старий піде з хати! (Входить Мордохай). Ну що?

ЯВА X.

Мордохай:

Наймити вже сплять, як мертві.

Герцель:

А старий?

Мордохай:

Я ще не вспів зайти до нього..

Герцель:

То йди-ж мерщій, чого ти мчешся?

Мордохай:

Ой, пануню, я боюся, щоб опісля він не догадався, що й я тут винен. Тоді кому скрутиться, а жидові змелеться!...

Герцель:

Бидло, патинок!... Слухай, я тут зостанусь і як ти вийдеш з Бондарем — тебе почну я лаяти. Тоді побачить він, що між нами немає згоди!... Ну, іди!... А там що буде, мудруй вже сам своєю головою: не можна-ж все тобі до щенту розказати.

Мордохай:

Щось у мене в колінах ноги згинаються і наче по-під шкурою комашня бігає.

Герцель:

Я тобі дам комашню! Хоч пропади!... Пізно вже вертатися — червінці взяв? Іди!...

Мордохай:

Віддайте мені решту; може я сміливіший стану.

Герцель:

Я як чесну тебе сим палашем по голові. То ти забудеш страх!...

Мордохай:

Ще й Бондаря немає тут, а ви не тільки лаєте, а й бить збіраєтесь. (Ідучи в хату до Бондаря). Пропали 50 червінців!... Коти вже палашем лякає, то грошей не віздасть!... Ой, вей мір! Єхидний чоловік! (Пішов у хату).

ЯВА XI.

Герцель (сам):

Щось і мене вже страх обняв!... А ну, як хто надійде, та ще не один?... Чернь зробилася чогось чутка: тільки що шерхне, зараз і голову підійме. Нехай сам Михайло справляється тут, а я піду звідсіль і буду ждати коней. Коли Михайло діло справить, то я покористуюся, а як його застукають, нехай він своїми боками платить, бо у мене щось мало охоти нічставляти голову. Найкраще зібрати жар чужими руками, а дурнів — слава Богу, є доволі! Коли-ж Михайло руки попече, у мене боліти не буде!

ЯВА XII.

Входить Мердохай і Бондар.

Бондар:

На що-ж ти, чортів сину, їх напоїв? Мабуть могоричив, щоб більше риби наловили!

Мордохай:

Йй Богу ні, вони сами понапивались.

Герцель:

Чуєш ти, поганий Жиде... чи довго я тебе буду ждати?...

Мордохай:

Зараз, зараз, пострівайте, пануню!... Мені ось треба з ними побалакати за рибу.

Герцель:

Іди, іродів Юдо, зараз до пача старости й неси гроші, бо я тебе тут так потасую,

що з тебе самого риба посиплеться!... Бач, він з рибою возиться, а я повинен ждати. Пішов!... (Штовхає Жида, Жид перед ним присідає і зводить до него руки).

Мордохай:

Зараз, зараз! Йй-Богу, зараз! (До Бондаря): А як же риба так стоятиме — на дворі у розташованих возах і без догляду?... Піде дощ — замочить і хто захоче візьме, скільки йому треба!... Досить того, що сьогодні не повезли та що розтаскають!

Бондар:

Ну, годі... Нехай ти здохнеш з своїм картанням! Я зараз найду людей і дам їй раду. (Йде).

Герцель (заміряється до Жида):

Ти довго тут возитимешся з рибою, анафема!...

Мордохай (злякався справді):

Та я ж іду!... (Відхиляється, наче його хто хоче вдарити в лице). Та я ж іду!... Не жартуйте, мості-пане, бо ви мене на смерть перелякаєте!...

Герцель:

Іди, іди!... Ще й базікає, шкапина шкара! (Всі виходять. Жид іде й озирається, щоб його Герцель не вдарив).

ЯВА XIII.

На кону пусто. Мельодрама п'янісімо. Через якийсь час чепудь виходить з оренди підходить і зникає в хаті Музика переходить в бурю. Все робиться хутко, як по задуманому пляну, але не торопко. Через хвилину з хати чути страшений жіночий крик, потім вистріл в оркестрі буря фортісімо, а вслід за тим виносять Бондарівну, загорнену в кирею, й хутко несуть через кон. Всі зникають. Музика затихає не зразу. Мала павза.

ЯВА XIV.

Входить Денис.

Денис:

Що воно за поїзжане проїхали біля мене? ... Буда якась закрита, а кругом верхові: щось чудне — наче весіля! ... Весіля ... І тут весіля скоро буде у Тетяни! ... О, зла фортуно! ... Не можу ждати її весіля, щоб дивитися, як дівчину, котру кохаю, другий веде до шлюбу! ... Зовсім зібрався і чуть світ завтра поїду з товариством в Січ. А все-ж не видержав — прийшов хоч попрощатися ... С, Тетяно, Тетяно! ... Як тяжко йти до тебе в хату з тим, щоб побачити тебе і знов розстатися на ввесь вік! Е, буду козаком — піду і попрощаюсь, як з сестрою! ... Що-ж се у них і двері відчинені навстіж, і наче там нема нікого — так тихо? (Входить в хату).

ЯВА XV.

Виходить Бондар і 1 та 2 чоловіки.

Бондар:

Сього ніколи не було, щоб так смертельно

попилися мої хлопці. Ми хутко приберем і упакуємо вози...

Денис (вискакує з хати, як несамовитий):

О, Боже праведний, мов грім мене ударив! ..

Бондар (торопко):

Денисе, що з тобою?

Денис:

Марію вбито і нема Тетяни в хаті.

Бондар:

Що? ... (Кидається в хату, за ним 1 і 2 чоловіки).

Денис:

О, мозок мій перевертається! ... Не знаю я, подумати що?! А! ... Стрівай! .. Як блискавка вже разом освітила! ... Так се я бачив сам, як мимо мене Тетяну повезли ... Кохання знайде шлях! ... На коня зараз і в погоню! (Хутко пішов).

Бондар:

Людоїди! ... Немає сили ... Вітру ... вігру! ... (Хитається, його піддержують з великою натугою. Вдихає в себе глибоко воздух). Коня! ... Мушкет, шаблю! ... (Грізно). Бондар старий покаже, як він дочку уміє боронити! ... Найлу її я під землею! ... Ох! (Хапається за груди і проводить рукою по голові). В очах темніє ... Води, води! О! ... (Один чоловік спішить у хату, другий хоче піддержати старого). Тетяночко! ... Дочко! ... (Падає)

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

ОДМІНА І.

У Бондаря в хаті. Ніч. Горить світло.

ЯВА І.

Запорожці і народ — з косами, ціпами та рушницями.

1-ий запорожець.

Спішили ми з усієї сили, весілля нам щоб тут відбути мерщій, — поспіли-ж як-раз на похорон.

2-ий запорожець.

Еге! Мене найбільш в досаду вводить, що ми тих іродів тут не зуспили! Приїдь хоч за годину раньше, то свого-б не було, бо й молодиця була ще тепла, коли ввійшли у хату. Виходить, недовірки успіли тільки зникнути, як ми у двір уїхали.

1-ий запорожець.

А певно так. Нам тільки слід мерщій би взять, то не сховаються вони й у хмарах!

2-ий запорожець.

Старого жаль мені, а молода може й сама пішла — жіноча, сказано, порода!...

1-ий запорожець.

Ну, видумай ще що! Тебе ми знаєм: ти і святому не повіриш. Коли пішла охотою, то на що-ж вбито молодицю? Вона не на ланцуху сиділа — пішлаб і так.

Всі:

Правда, правда!

ЯВА II.

Тарас виходить з світлиці.

Тарас:

А що, панове-товариші, не привели ще наймитів і досі?

2-ий запорожець.

Та тільки що пішли за ними.

Тарас:

Біжіть ще чоловіка зо три в корчму і на руках сюди їх принесіть — ми їх розбудимо скоріще тут. (Кілька чоловік гутко виходять). Не видержав старий страшенної урази, руки й ноги однялись і мову стратив!... Тетяно, Тетяно! О, встаньте всі замучені і научіть, пімститися як за горличку мою!... Чого-ж вони так довго баряться? Не має сили більше ждати!

2-ий запорожець.

Угамуйся! Ще рано — і перші півні не співали.

ЯВА III.

Запорожці й наймити.

1-ий запорожець.

Смертельно п'яні лежали в корчмі, водою їх на силу відлили, але й тепер, здається, ще без пам'яті вони.

Тарас:

Яка-ж нечиста сила вас підвела напиться так смертельно?

Наймит:

Нас жид Мордохай позвав на могорич. Я випив тільки зо три чарки і пам'ять потеряв.

Тарас:

Не обійшлося тут без жида — я так і знав! Чорти зробилися жидами і тим живуть, що всім людським гріхам пекельно потурають. І всім гидким учинкам панським служать на радість сатани! . Пани-товариші! Тягніть сюди із корчми жида, вогнем, а ні — так золотом дозватися треба, куди Тетяну повезли.

2-ий запорожець:

Ходім у двох, Трохиме: ми знаємо з тобою, як жида лоскотати, щоби розказав всю правду. (Пішли).

Тарас:

Мерщій, мерщій! Хвилина кожна дорога! Вони далеко ще заїхати не встигли, сеї ночі нам треба їх знайти. Для кого-ж більше, як не для Ляха служив в такому ділі Жид? Вони, вони так люто наругалися над тим, що святістю вважаєм ми! Розпустні!... Нема в вас віри в Бога! Не тільки честь чужа, діточа честь, але і своя, як виграшка дитяча, забавою вам служить!... О, діти Ірода самого над честю гірше наругаться-б не змогли! Тетяно, голубко чистая моя! Де-ж ти, горличко, що звить мені й собі кубелечко бажала так? Кубелечко... Може тепер знущається який поганець над тобою, і я не можу душу вирвати з нього і розірвати її в своїх руках! Погані жаби! Кров

у жилах замерзла від думки одної, що з нею зроблять там ті людоїди, хробаки!... О, дайте-ж Жида! Чом Жида не ведуть? Я жили витягну всі з нього!

ЯВА IV.

Вводять Жида. Жид від страху закам'янів.

Тарас:

(Кидається на нього, як тигр, і потрясає):

Де дів Тетяну?... Кажи, Юдо, зараз! А ні — дітей твоїх і жінку я при тобі поріжу, а потім і самого крючком горячим за ребро повішу і на вогні засмажу! Ну-ж! Кажи!... Мовчиш? О, о! Діявол! Ти заговориш зараз! (Вихоплює до половини шаблю, Жид падає навколішки). Ні, не так... (Перемагає себе, піднімає його і ласкаво): Ну, годі, не лякайся! Нічого я тобі не вдію, скажи-ж, скажи мені: ти певно знаєш — де Тетяна, хто вкрав її?

Мордохай (тихо):

Її взяли до ясновельможного пана-старости...

Тарас (скипівши):

Не кажи так, падло! Киплячою смолою твоєї речі капають у моє серце! Не взяли до старости ясновельможного, а душогубством, силою її для нього вкрали! (Знову перемагає себе) Куди-ж вони її поділи? Ти же повинен знати кажи мерщій!

Мордохай:

Їй-Богу, я не знаю!

Тарас:

Не бреши, бо задавлю відразу! Душа твоя запродана чортам, — не вірю, щоб не знав!

Мордохай:

Я тільки чув, що вельможний пан староста дуже покохав Тетяну і звелів підручному своєму шляхтичу Чеславу її безпремінно змани-ти, чи ласкою, чи силою украсти. Більш я ні-чого не знаю, хоч зараз вбийте.

Тарас:

О, гадино! З смердючим від розпусти ті-лом! І в нього, у людоїда, є кохання до чистої, як херувим, Тетяни!... І він посміє до неї до-горкнутися... Осміліться... До моєї горлич-ки... До моєї Тетяни?! О, о, о!... В душі моїй болить, неначе хто вогню сюди насипав! Що-ж я зроблю йому? Що-ж я зроблю йому? Живого закопаю в землю, кипячою смолою на-пою! Мало, мало, мало!... Не знаю муки я такої, щоб сорок день він умирав, і щоб болі-ло в нього все так тіло, як тепер болить душа моя!... Пани-товариші! Знайдіть такої кари й муки, щоб самий з нас запеклий не міг пере-нести, і зараз — в замок! Там всіх замучити, поки Тетяни не знайдемо! І Жида взяти з со-бою!

ЯВА V.

Денис (вбігає):

Знайшов я шлях! Я знаю, де Тетяна!

Тарас:

Знаєш? Так кажи-ж, кажи мерщій!

Денис:

Тут недалеко, в Данилівськiм гаю, є замок, де староста частенько проживає. У той замок Тетяну відвезли і челядинців там із двацять, щоб стерегти її, зосталось. Я щойно звідтіля і тільки що сюди доїхав, як стрів біля церкви пана-старосту — мабуть туди поїхав. Коли поїдемо ми прудко, то певно доженем його.

2-ий запорожець:

Веди нас, Тарасе, куди хочеш, — ми трупом ляжем!

Всі:

Трупом ляжем!

Тарас:

О, вся лютість, як я раніше мав на ворогів, тепер вже вироста стократно! Її у мене більш, ніж можу я вмістити в собі! У волоску у кожному на голові моїй одна — пімста, пімста, пімста!... І тисяча трупів вражих за один мезинець Тетяни — мало! Я пекло все здивую своєю лютістю на ворогів... За мною, товариство, — ми зробимо свою розправу!...

Всі:

Веди нас, Тарасе, ми трупом ляжем!

Завіса.

ВІДМІНА ДРУГА.

Роскішно вбрана кімната з ліжком під балдахином.

ЯВА І.

Тетяна й Герцель.

Герцель:

Дивись, як гарно тут, Тетяно! Чого-ж лютуєш ти? Лютуй же, не лютуй — звідсіль тобі назад нема дороги.

Тетяна:

О, не лякай мене ,поганий! Я знаю — є порога: вона веде на той світ, — її знайду я, аби змію таку, як ти, не допустити до себе!...

Герцель:

Чудна яка, їй-Богу, ти!... Ну годі вже дивачим розумом на все дивитися!... Тебе сюди привіз я не для себе, а староста, вельможний пан наш, так звелів!

Тетяна:

Староста!... Не вірю я, щоб пан вельможний такий, як ти, розпустний був і не соромився з тобою рядом стати, щоб розбити моє щастя!...

Герцель:

Бо ти не знаєш ще, яка живе принада в очах дівочої краси!... Принада ся людей на світі держить. Коли сама дознаєшся, тоді позриш! Вельможний пан сю чарівничу силу звіддав і ти давно його принадою в життя вже стала. Сховати тебе хотів від нього я, бо й

у старости!... Я все добро, що в батька є, тобі віддам! Повір мені, не обманю тебе я!... І ти мене благаю!... Сьогодні буде мій Тарас коханий, він теж заплатить вдвоє: з такими грішми ти порівняєшся з вельможними панами!... (Стає на коліна): Я на колінах тебе молю!... Прощу тобі наругу сю, забуду!... І батько мій, і милий мій не будуть гніватися на тебе, — я обіщаюся за них, — тільки вези мене назад додому.

Герцель (до себе):

На вус се треба закрутити! (До Тетяни). Пізно вже! От-от тут буде староста, бо і йому вже дано знати, що ми тебе дістали... Мені й самому жаль...

Тетяна:

О, будь проклят ти, недовірку! Земля як носить ще тебе? Ти не ходити по ній повинен, а лазити, як змії!... Йому ти рідний син!

Герцель:

Коли ти з старостою зійдешся без сварки, потім приголубиш і мене гарненько... то і р мені — я відвезу тебе до батька! А про це своє безчестя, — як ти кажеш, бо я не бачу тут його, — не буде знати ніхто! Коханий твій візьме тебе і так, як любить, а ти від сього тебе нічого не втратиш! Така-ж самісенька останешся, як і тепер.

Тетяна:

Бодай тебе за сії речі гріб божий зараз убив! Саме безпутство більш має сорому, ніж

ти!... Зійди з очей моїх, бо голову свою я об стіну розібю, коли ще довше твій голос чути буду!

Герцель:

Ха-ха-ха! Ну що ти зробиш проти сили?... Як будеш воювати, велю звязати стрічками з оксаміту! Покорись, Тетяно! Ти не в таких руках, щоб випручатись скоро.

Тетяна:

О, Боже!... Що робити? Яви свою ти милість, не дай в безчестю згинути!

ЯВА II.

Вбігає челядинець.

Челядинець:

Вельможний пан-староста прийхав! (Виходить).

Тетяна стрепенувшись уся, піднімається.

Герцель:

Раджу тобі, Тетяно, покинути свою пиху, свою дитячу соромливість і тоді засяєш ти такою красою, що й мертві-б ожили, як би побачили, а послі і сама спасибі мені скажеш.

Тетяна (до себе):

Староста!... Він пач!... Вельможний!... До його серця і душі я шлях знайду скоріше — він жалости повинен більше мати, ніж сей паскудний лизоблюд!

Входить староста. Герцель йому кланяється низко. Староста показує йому знаком, щоб Герцель вийшов, той зникає. Староста любує.

Староста:

Не було й немає кращої на світі — і не буде!... Очима пю її; здається, що й в раю такого щастя праведні душі не зазнають, як тут, на землі, вона дає тому, кого кохає!...

Тетяна:

Сам Бог тебе приніс, щоби вигнати звідсіля того лукавого нечистого, що душу тут мою він змучив.

Староста:

Королева ти між усіма жінками, а пан Чеслав тебе не поважав?

Тетяна:

Зневаги гірш таке, як в нього поважання!... Вельможний пане!... На тебе дивлячись, мені здається, що в серці маєш ти більше жалощів, ніж твій прислужник. Ти звелів йому пожартувати... хотів ти посміятися може... щоб він привіз мене сюди! Ну, годі-ж вже, доволі!... Тепер вели йому назад мене вернути зараз, бо батька ви мого сим так уразите, що занедужає він сердечний!...

Староста:

Не жарту се. Без тебе жити я не можу... Я не пущу тебе звідси, поки моя не будеш ти.

Тетяна (до себе):

Остання надія пропала!... О, нещаслива доле, куди мене ти завела, що я робити мушу?

Староста:

Прошу тебе — прости мене!... Я проклинаю сам себе, що спричинив тобі таке горе!

Прости і подивись на мене привітніше. Душа моя, я весь тебе бажаю більш, ніж раю. То що-ж мені було зробити, щоб тут ще, на землі, у рай потрапити?... Тебе дістати! Хоч силою, хоч душегубством!... І я достав тебе... Я рідний край, лицарську честь, дітей і жінку — все покинути готов, аби з тобою час один... А там... умерти!... (Підходить трохи ближче).

Тетяна:

І ти такий, як твій прислужник?... Вас одна мати породила!... Я думала, що пан вельможний справді лицар!... Аж бачу, і в тебе на макове зерно немає чести!... На що-ж чоневірятися радумає надімною, над батьком моїм старим, над моїм милим? Хто-ж може силою кохати? Таке кохання є зневага! Який же лицар ти, що розпаливши кров свою звірячу, готов віддати і рідний край, і жінку, котрій ти присягав, і дітей своїх за те, що через силу я зроблюсь твоєю на годину? Не вельможний пан ти, не лицар, а злодій душогуб розпустний, що вплину не маєш своїм огидним бажанням, і через них свою й чужу ти губиш честь!... О, нещаслива та земля, на котрій матері таких, як ти, дітей родять...

Староста:

Мовчи, не докоряй!... Ти робишся ще краща, коли тебе пізнаєш! Бо до краси прибавився знов розум, якого я ще не бачив і між жінками вищої породи!... Цариця ти моя (Підходить до неї. Тетяна вириває у нього

похви шаблю і стає грізно проти нього). Убий мене, а ні — то покохай!... Коли-ж не зробиш ти цього, так я убю тебе, щоб не дісталась ти нікому...

ЯВА III.

Герцель убігає переляканий.

Герцель:

Пропали ми, вельможний пане!... Нас оточили козаки і всяка голота, а челядь наша повтікала скрізь по кущах!...

Тетяна:

О, Боже!... Се Тарас, моє кохання!... Він прилетів орлом мене оборонити!... Тепер, вельможний пане, ти лицаря побачиш... Як чорна хмара перед сонцем, таким ти будеш перед ним!...

Староста:

О, проклята!... (Вихоплює пістоль зза пояса, до Тетяни): Так думаєш, що ти дістанешся живою у руки лицарю тому? Ні!... Тебе я пригорну, а потім — вбю! (Хоче взяти Тетяну).

Тетяна (відступає й заміряється шаблею):

Я голову тобі розкраю, як ступиш хоч один ступінь до мене!

Староста:

Умри-ж сама перш, коли так!... Бо бачу й я вже свій кінець!...

Тетяна:

О, не вбивай мене!... Я смерти не боюсь.

але я зісву на порозі щастя: одна хвилина і Тарас вже буде біля мене... Дай жити мені я тільки гляну хоч на нього!...

Староста:

Тепер прийшов же мій кінець Уми-ж і ти! (Стріляє).

Тетяна:

(Підає близько авансцени, її заслоняє ліжко від Тараса):

Тарас, Тарас, Тарас! Де-ж ти, мій коханий?

Герцель (труситься):

Тікаймо в вікна ми мерщій, поки вони ще напсад не перелізли!... А двері я запер! (Кидуються оба до вікон. Звідтіля показуються дула. Староста хапає шаблю, що лежить біля Тетяни, до Герцеля).

Староста:

Ну, пане Чеслав, не віддамо себе ми дармо!... Смерть лекше, ніж живими попастися гепер в їх руки! (Герцель хапає шаблю, але рука його зіскакує з ручки: він другий раз хапає і витягає шаблю з похви, але затріщали двері й шабля випала йому з рук).

Староста:

Поганець ги — не шляхтич! Перелякавсь, як жидовин!... Бери шаблю, будемо оборонятися! (В сей мент виламуються двері Входять козаки і Тарас).

Тарас:

Пан староста й прислужник — обидва тут! Не вбивати! Візьміть живих!

Староста:

Живим я не віддамсь! (Нападає на народ. Його оточили. Йде боротьба з старостою. Тарас налітає на него, збиває з ніг. Інші в'яжуть нерухомого Герцеля).

Тарас:

Зв'яжіть його: він ще не мертвий!... Розправа опісля! (До Герцеля): Де дів Тетяну, людоїде?

Герцель:

Вона вже мертва... пан-староста убив... а я просив, щоб не займав.

Тарас:

(Повертається в той бік, де Тетяна, побачивши її):

Сили небесні, піддержіть мене! О, бісурмени, бісурмени! Якою-ж мукою тепер вас покарати, щоб вдоволити себе хоч трохи? .. Вертати їм свердлом всі кости!... Верівкою перепилити обох на двоє!... Не знаю гірше що, -- видумайте вже ви самі, панове-товариші! (Кидається до Тетяни, стає на коліна, цілує її голову, очі): Прокиньсь, прокиньсь, моя зоре! .. Серце б'ється ще... Відкрила очі...

Тетяна (відкриває очі, тихо):

Тарас!... Щаслива я, що ще перед смертю тебе бачу!.. За честь свою и твою я вміраю..

Тарас:

Благаю вас, усі святі: просіть ви Бога, щоб він вернув її мені хоч чудом. (Цілує її). Моя ти скошена травиченько зелена, пахуча квітко

степова!... Не вянь же ти в моїх руках так скоро!

Тетяна:

Милий!... Я умираю, і там, у Бога, любити тебе не перестану!... Я... умираю... м-и-л-и-й!... (Умирає).

Тарас:

(Дивиться на неї довго, а потім пригортає до себе).

О, за смерть твою я ворогам платити буду, поки і сам не вмиру... Та хоч би другий Дніпро потік від вражої крові — тебе вже не верну, моє потасле щастя... (Плаче, пригорнувши знов до себе Тетяну).

З а в і с а.

